

Witboek niet-weten

Wat is spiritueel niet-weten? Lichte inleiding in een duistere zaak. Kennismaking met wat geen kennismaking verdraagt; 366 knotsgekke dwaalteksten voor beginners, gevorderden en gesjeesden.

© 2021 Hans van Dam

Redactie, vormgeving en illustraties: Lucienne van Dam

ISBN: 9789464184730

NUR: 728, Spiritualiteit
730, Filosofie

NietWeten.nl

Witboek niet-weten

Leven in de paradox

Door Hans van Dam

Deel 11 van de Agnosereeks

Reacties

'Niet-weten als passe-partout. Opent poorten die voor anderen gesloten blijven.'

'Meteen een classic. Ik zou het eerder een Handboek niet-weten noemen dan een Witboek niet-weten.'

'Ook de illustraties zijn apart. Ze ondersteunen de tekst of ze dragen hem.'

'Heel origineel. Dit boek herkauwt nu eens niet van wat anderen zoal over niet-weten hebben gezegd maar ontsluit gebieden die altijd braak zijn blijven liggen.'

'Hilarisch.'

'Je moet het lezen als een scheurkalender, één tekst per dag. "Tot eindelijk het kwartje valt dat het kwartje wel nooit bij je zal vallen." En dan: "weg ermee".'

'Denken als droste-effect.'

'Vooral die onmogelijke figuren vind ik mooi. Het onmogelijke vraagteken, het onmogelijke uitroepteken en het onmogelijke agnoseteken. Nooit eerder gezien.'

'Boeiend verslag van een reis naar het einde van de nacht.'

'Als je in de afgrond kijkt, kijkt de afgrond in jou.'

'Over niet-weten valt natuurlijk niets te zeggen, het Witboek niet-weten doet dat op zo veel mogelijk manieren.'

'Hoe werkt een geest die zich niets laat wijsmaken? Zo dus.'

'De aardworm en de paling in de vorm van een vraagteken hangen nu boven mijn bed.'

'Alles wat je nooit wilde weten over niet-weten.'

'Hans trekt alles uit de kast om je hoofd leeg te maken.'

Korte inhoudsopgave

Proloog.....	9
Januari.....	13
Februari.....	59
Maart.....	103
April.....	151
Mei.....	197
Juni.....	241
Juli.....	285
Augustus.....	333
September.....	383
Oktober.....	433
November.....	475
December.....	527
De dertiende maand.....	577
Trefwoordenregister.....	581
Synoniemenwijzer.....	588
Lange inhoudsopgave.....	589

Proloog

Niet-weten is blues

In een brief van 20 oktober 1936 aan zijn dochter Scottie schrijft de Amerikaanse auteur van *The Great Gatsby*, F. Scott Fitzgerald (1896-1940):

*Als je iets te zeggen hebt, iets dat naar jouw gevoel nog door niemand echt gezegd is, moet je het zo wanhopig graag willen zeggen dat je een manier vindt die nog niemand vóór jou gevonden heeft.**

* 'If you have anything to say, anything you feel nobody has ever said before, you have got to feel it so desperately that you will find some way to say it that nobody has ever found before.'

Dat was zo ongeveer de situatie waarin ik me bevond toen ik in het najaar van 2007 tot niet-weten kwam. Vanaf dat moment wist ik van binnenuit wat het inhield en hoe het voelde – niemand zou me daar ooit nog iets over wijs kunnen maken – maar ik had geen flauw benul hoe ik het aan anderen moest vertellen.

Om ideeën op te doen ging ik op zoek naar getuigenissen van mensen die hun denken op dezelfde manier onderuit hadden zien gaan als ik.

Ik zocht naar zielsverwanten, wapenbroeders, lotgenoten.

Ik zocht naar literatuur die mijn ontsteltenis verwoordde.

Ik zocht me rot en vond – niets.

Natuurlijk was er best iets te vinden over niet-weten maar het was me allemaal te zondags, te geleerd, te gelikt.

Het was me niet bruut genoeg, niet bezeten genoeg, niet radicaal genoeg.

Auteurs rekenden wel af met andermans gedachten maar niet, echt nooit, met hun eigen.

Elke schrijver, elk geschrift, antiek, modern of postmodern, literair, wijsgerig of spiritueel, christelijk, joods, islamitisch, boeddhistisch, taoïstisch of non-dualistisch, had zijn heilige der heiligen.

Bovendien wou ik het niet-weten helemaal niet beschreven zien, daar is geen kunst aan. Ik wou het voor mijn ogen zien gebeuren. Het weten zou je al lezende spontaan moeten vergaan.

Uiteindelijk ben ik zelf maar aan de slag gegaan. Of mijn dwaalteksten iemand uit zijn dogmatische sluimer kunnen wekken weet ik niet, maar ik heb mijn best gedaan en met een beetje geluk zie je hier beschreven wat je zelf al ondervindt of voorvoelt.

Of met een beetje pech, want als je denken zichzelf werkelijk helemaal buitenspel heeft gedacht mag je blij zijn als je nog iets te doen vindt. Al is het maar woorden vermoorden of het antwoorden verwoorden. Zodat je fijn met taal kan spelen in plaats van te rouwen over verloren illusies.

Rouwen ja. Want niet-weten is geen roze wolk. Niet-weten is blues. Rauw als het leven zelf.

Niets aan te doen – alleen met blauwsel word je echt wit.

Januari

1.1. Definities niet-weten

Niet-weten, je kan er boeken over volschrijven en nachten over doorpraten.

Je kan ook gewoon een definitie geven.

Of twee, voor het geval de eerste niet overkomt.

Of drie, voor het geval de tweede niet overkomt.

Of 365, zodat je het iedere dag opnieuw kan proberen.

Of 366, voor het geval het een schrikkeljaar is.

Of 397, voor mensen met een dertiende maand.

Is dat niet overdreven?

Nee hoor, met niet-weten moet je meteen in het diepe springen.

Als je eerst leert zwemmen verzuip je nooit.

Eigenlijk is er maar één definitie van niet-weten, geen definitie van niet-weten, maar daar kom je nog wel achter.

Hier heb je vast de eerste 31.

1. Niet-weten is steeds opnieuw beginnen.
2. Niet-weten is overal over beginnen.
3. Niet-weten is onbegonnen werk.
4. Niet-weten is steeds opnieuw eindigen.
5. Niet-weten is overal over ophouden.
6. Niet-weten is alles uitwissen.
7. Niet-weten is verwijlen in het ongewisse.
8. Niet-weten is alles afbreken.
9. Niet-weten is alles verliezen.
10. Niet-weten is alles weerspreken.
11. Niet-weten is alles relativeren.
12. Niet-weten is ook het relativeren relativeren.

13. Niet-weten is ruimte, ook voor bekrompenheid.
14. Niet-weten is geen aandachtspunt.
15. Niet-weten is geen agendapunt.
16. Niet-weten is geen aanknopingspunt.
17. Niet-weten is het punt waarop je niet langer meent iets te weten en niet langer meent niets te weten.
18. Niet-weten is het punt waarop je niet langer meent iets te doen en niet langer meent niets te doen.
19. Niet-weten is het punt waarop je niet langer meent iemand te zijn en niet langer meent niemand te zijn.
20. Niet-weten is het punt waarop je niet langer meent op een of ander punt te zijn.
21. Niet-weten is een omslagpunt.
22. Niet-weten is een contrapunt.
23. Niet-weten is een nulpunt.
24. Niet-weten is een mispunt.
25. Niet-weten is een breekpunt.
26. Niet-weten is een vluchtpunt.
27. Niet-weten is een verdwijnpunt.
28. Niet-weten is een vraagteken.
29. Niet-weten is weten tussen aanhalingstekens.
30. Niet-weten is leven tussen aanhalingstekens.
31. Niet-weten is geen visie en een visie op niet-weten is geen niet-weten.

1.2. De witte wereld van de weetniet

De spiritualiteit van het onbekende.

Terra incognita is Latijn voor ‘onbekend gebied’. Het is een term uit de kaartenmakerij waarmee je een oord aanduidt waarover niets bekend is.

Op globes en kaarten markeerden cartografen onbekend gebied altijd met witte vlekken. Soms stond er een waarschuwing in, een vermoeden van gevaar: ‘Hier zijn draken’ of ‘Hier zijn leeuwen’.

Het onbekende werd en wordt als vreeswekkend ervaren. Toch, of juist daarom, zijn er vanaf de vijftiende eeuw veel ontdekkingsreizen georganiseerd om de witte vlekken op de kaarten in te vullen.

Het spirituele pad kan je opvatten als een uitnodiging om het bekende terrein – jijzelf, je lichaam, je gedachten en gevoelens, je medemens en de wereld waarin je leeft – diepgaand te onderzoeken.

Je weet niet wat je daarbij zal vinden of kwijtraken, al denk je van wel, anders zou je er misschien nooit aan beginnen.

Zelf moest ik tot mijn ontsteltenis keer op keer constateren dat het oppervlakkig bekende ten diepste onbekend was.

Mijn weg was geen ontdekkingsreis waarop ik onbekende gebieden ontsloot maar een toedekkingsreis waarop ik met een witkwast in mijn hand mijn terra cognita stukje bij beetje prijs moest geven aan het onbekende.

Waarvan het natuurlijk al die tijd deel was blijven uitmaken, zeg ik achteraf.

In de beeldspraak van het terra incognita is wit de kleur van agnose.

Het weten witten is het uitgummen van vastgeroeste ideeën over wie of wat je bent, over de zin van het leven, over de liefde, over de dood, over ethiek, over God, over de weg, over verlichting, lijden, waarheid, waarneming, metafysica, de vrije wil en noem maar op.

Wit noem je iemand die het allemaal niet meer weet.

Na het witten rest de witte alleen nog het witten van het witten zelf.

Pas als hij ook zijn witte bril heeft afgezet is hij werkelijk wit, dat wil zeggen, niet.

Want werkelijk wit bevat alle kleuren van de regenboog, leerde Isaac Newton al.

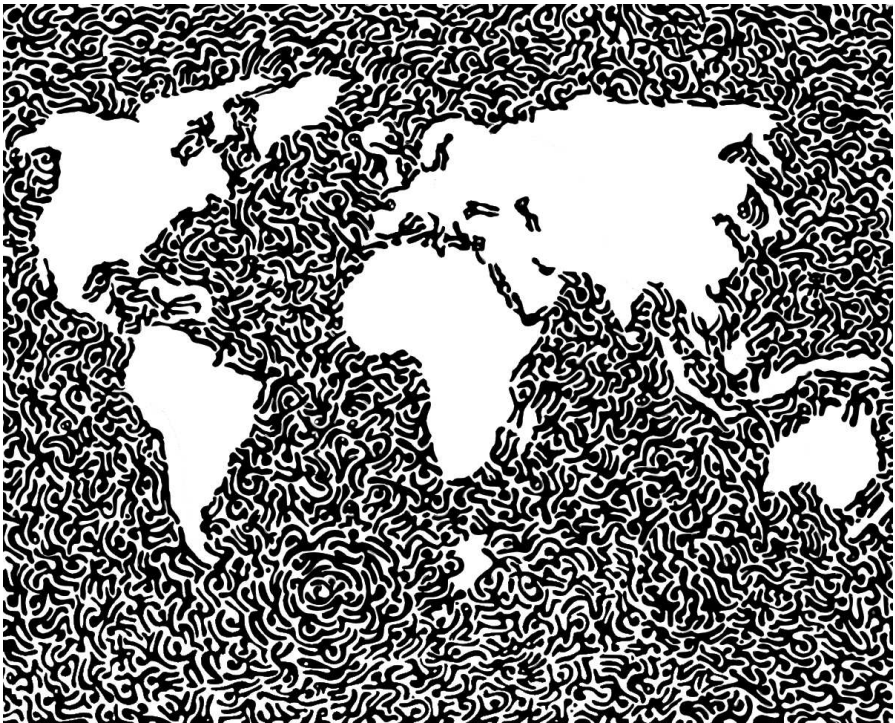
Kleurrijk is de geest van de agnost.

Ziezo, nu snap je hoe het *Witboek niet-weten* aan zijn naam komt. Het gaat over het witten van je terra cognita, het wereldbeeld dat je aanziet voor de wereld zelf.

Het heet ook een witboek omdat het opkomt voor niet-weten. Onder ogen zien dat je eigenlijk niets weet is bevrijdend en ontspannend. Niet alleen voor jezelf maar ook voor de mensen om je heen.

Wie niet weet heeft niets meer te bewijzen of waar te maken. Die doet maar wat. Die is gewoon.

Dat gun ik iedereen.

Terra incognita – de witte wereld van de weetniet.

1.3. Verlos ons van het weten

Ik heb een zilversmid gekend

Die zonder zilver kwam te zitten

Ik ril bij de gedachte dat

Ik al mijn weten niet kan witten

Vrij naar Hugo Pos.

1.4. Verlos ons van niet-weten

Ik heb een ankersmid gekend

Die aan een ketting kwam te zitten

Ik ril bij de gedachte dat

Ik al mijn weten steeds moet witten

1.5. Niet-weten voor beginners, gevorderden en gesjeesden

Welkom lezer, wat goed dat je het begin hebt gevonden van iets waar geen beginnen aan is. Laat staan dat er een eind aan komt, maar dat is van later zorg.

Dit *Witboek niet-weten* is een inleiding niet-weten voor beginners, gevorderden en gesjeesden. Voor iedereen dus.

Dat een inleiding geschikt is voor beginners spreekt vanzelf. Dat een inleiding geschikt is voor gevorderden snap je ook nog wel: als je al een tijdje ergens mee bezig bent vergeet je de beginselen en is het goed om je geheugen op te frissen.

Maar wat moeten mensen die er klaar mee zijn nou met een inleiding? En waarom noem ik ze gesjeesden in plaats van ontwaakten of verlichten of zelfgerealiseerden of wijzen of meesters of mystici of heiligen of boeddha's of stroomintreders of verhevenen of gezegenden of zo?

Omdat iedere weetniet een beginner is.

Een gevorderde is gewoon iemand die inziet dat hij altijd een beginner zal blijven.

Een gesjeesde is iemand die zelfs onder het niveau van de gewone beginner is gezakt – onder het niveau van het denken in niveaus. Die niet meer van beginnen weet en niet meer van ophouden, niet meer van slagen en niet meer van falen, niet meer van weten en niet meer van niet-weten. Ik noem hem gesjeesd omdat hij voorgoed is gezakt.

Ziedaar het gevaar van een inleiding niet-weten: misschien kom je er nog wel in maar kom je er nog wel uit?

1.6. Wat je minstens moet weten van niet-weten

‘Wat weet jij eigenlijk van niet-weten, Hans?’

‘Minder dan wie ook.’

‘Dat lijkt me geen aanbeveling.’

‘Integendeel.’

1.7. Wat ik tegen kennis heb

‘Wat heb jij toch tegen kennis?’

‘Heb ik iets tegen kennis?’

‘Jij bent toch van niet-weten?’

‘Hoe zou ik dan iets tegen kennis kunnen hebben?’

‘Niet-weten is toch de afwijzing van alle kennis?’

‘Op grond van welke kennis zou ik alle kennis moeten afwijzen?’

‘Of toch tenminste de afwijzing van de mogelijkheid om tot gefundeerde kennis te komen.’

‘Als ik de mogelijkheid om tot gefundeerde kennis te komen op goede gronden af kon wijzen was ik toch nog tot gefundeerde kennis gekomen.’

‘Betekent dit niet dat je de mogelijkheid afwijst dat je op goede gronden de mogelijkheid om tot gefundeerde kennis te komen af zou kunnen wijzen?’

‘Als ik op goede gronden de mogelijkheid af kon wijzen dat ik op goede gronden de mogelijkheid om tot gefundeerde kennis te komen af zou kunnen wijzen was ik toch nog tot gefundeerde kennis gekomen.’

‘Dan weet ik het ook niet meer.’

‘Dan weet ik het ook niet meer.’

1.8. Tweeëntwintig omtrekkende bewegingen

1. Was niet-weten de Boeddha dan doodde het zichzelf.
2. Was niet-weten God dan kruisigde het zichzelf.
3. Was niet-weten een standpunt dan liep het ervan weg.
4. Was niet-weten een bewering dan nam het die terug.
5. Was niet-weten een leer dan trok het daartegen van leer.
6. Was niet-weten een conclusie dan trok het die niet.
7. Was niet-weten een aanname dan stootte het die af.
8. Was niet-weten een woord dan hield het zijn mond.
9. Was niet-weten scepsis dan betwijfelde het dat.
10. Was niet-weten leegte dan zoog het zich vol.
11. Was niet-weten eenheid dan deelde het zich.
12. Was niet-weten veelheid dan telde het niet mee.
13. Was niet-weten zoeken dan ging het verloren.
14. Was niet-weten vinden dan zou het niet zoeken.
15. Was niet-weten doen dan liet het dat na.
16. Was niet-weten overgave dan verzette het zich.
17. Was niet-weten liefde dan hield het van haat.
18. Was niet-weten afwijzing dan verwierp het zichzelf.
19. Was niet-weten transmissie dan gaf het niets door.
20. Was niet-weten transcendentie dan dook het onder.
21. Was niet-weten niet-weten dan wist het dat niet.
22. Was niet-weten een vogel dan was het gevlogen.

Maar ja...

1.9. Niet-weten is passen zonder meten

‘Wat is weten?’

‘Alles in een hokje stoppen.’

‘Wat is niet-weten?’

‘Alles in de gaten krijgen.’

1.10. Niet-weten is verder kijken

‘Wat is weten?’

‘Overal kieren zien.’

‘Wat is niet-weten?’

‘Door de kieren kijken.’

‘Wat is daar te zien?’

‘Een gapend gat.’

‘Wát?’

‘Noem het dan maar eindeloze vergezichten.’

‘Wauw!’

1.11. Goed nieuws van gene zijde

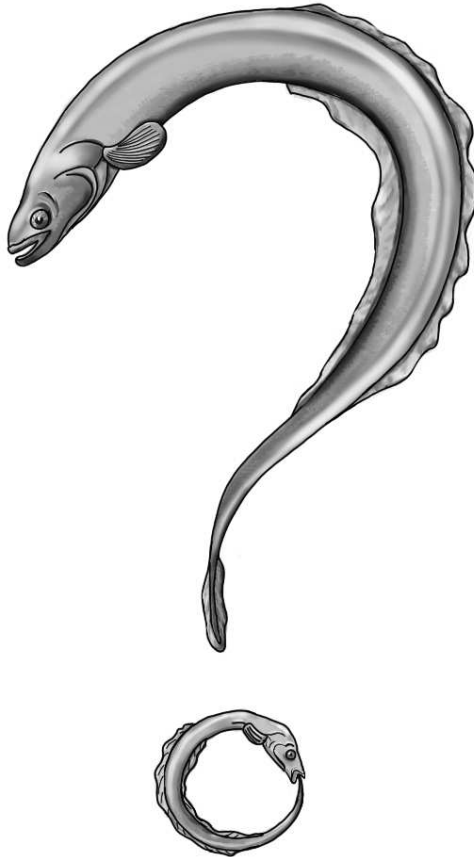
Voor glimwormen.

‘Wat is niet-weten?’

‘Een wormgat naar deze zijde.’

1.12. Het leven is een paling

Het leven is een paling. Glad als een aal, kronkelend als een slang, draaiend als een derwisj. Zodra je het probeert te pakken glipt het uit je vingers. Terug het zwarte water in, waar het vandaan komt, waar het thuishoort – net als jij, net als ik.

Het leven is een paling, zodra je het probeert te pakken glipt het uit je vingers.

Steeds wanneer je het leven in woorden probeert te vangen kom je in tegenspraken terecht. Ongerijmdheden waarin je hopeloos verstrikt raakt. Dilemma's waar je nooit uitkomt. Een spiegelzaal waarin alles werkelijk lijkt, en niets. Niet het leven heb je dan gevangen maar jezelf.

Niet-weten is de paling loslaten. De slang in de staart bijten. De derwisj laten dansen. De woorden hun gang laten gaan. De meerduidigheid omarmen. Eén worden met de veelheid. De tegenstrijdigheid van het leven onder ogen zien. Je eraan overgeven. Erin opgaan.

Dit alles bij wijze van spreken. Want je dacht toch zeker niet dat ik het leven hier zomaar even in woorden kon vangen?

1.13. Zwammen of verzuipen

Het leven is een paling, zei ik bij wijze van dwaling. Een paling is een zwemmend vraagteken. Zwemmende zijn we. Zwemmende en zwammende, kruipende en zuipende, wadende en radende, reppende en roepende, flippende en floepende. Levend in het teken van de vraag.

Onmogelijk vraagteken.

Een vraagteken gebruik je om aan te geven dat je iets niet weet. Het is daarom heel geschikt als symbool voor niet-weten en als logo voor het *Witboek niet-weten*.

Om het paradoxale van niet-weten te benadrukken heeft het vraagteken de vorm van een onmogelijk figuur.

Omdat de geest van niet-weten te vergelijken is met een onbeschreven blad is het vraagteken afgewerkt met onbeschreven bladstaal.

Wat zie je als je erdoorheen kijkt?

1.14. Leven in het Teken van de Vraag

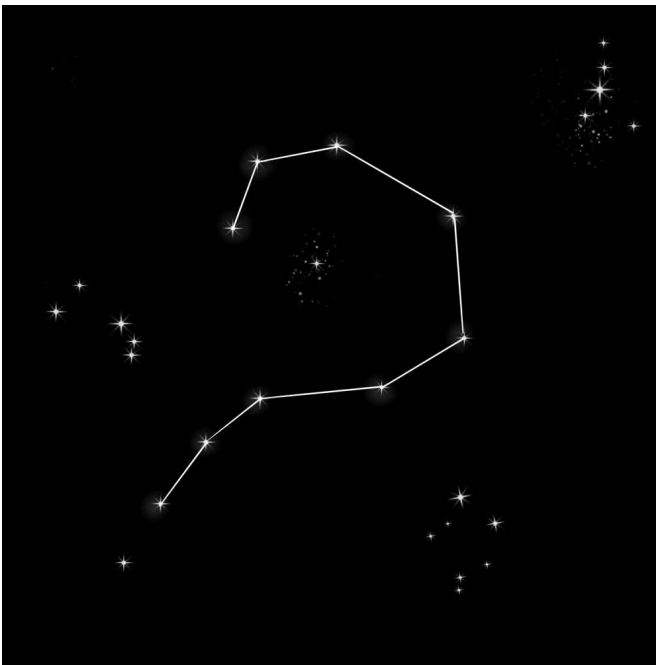
Het vraagteken van niet-weten vraagt niet om een antwoord, het is het antwoord.

Het vraagteken van niet-weten wil geen uitroepeteken worden, het wil zichzelf blijven.

Het vraagteken van niet-weten staat symbool voor een leven in het teken van de vraag.

Als we daar nou eens een sterrenbeeld bij scheppen dan kunnen we het voortaan met hoofdletters schrijven: het Teken van de Vraag.

Laten we onze boreling meteen maar even aangeven bij de burgerlijke stand. Naam: Questia. Klasse: sterrenbeeld. Plaats: Innerlijk Halffrond (in de volksmond de Hersenpan).

Questia: het Teken van de Vraag – sterrenbeeld op het Innerlijk Halffrond.

Wie leeft in het Teken van de Vraag is niet bezeten van het antwoord. Hij laat de vraag de vraag. Hij zit er niet mee in zijn maag. Hij heeft er eindelijk vrede mee – de vreemde vrede van niet-weten.

1.15. De vreemde vrede van niet-weten

Niet-weten is niet weten hoe of wat of waarom. Je weet het allemaal niet meer en je hoeft het allemaal niet meer te weten. Het houdt je niet meer bezig. Je hebt er vrede mee. Heb je er een keertje geen vrede mee dan heb je dáár wel vrede mee.

Misschien denk je net als veel mensen dat ongebreideld niet-weten je leven moeilijker maakt. Het tegendeel is waar; het maakt het juist makkelijker. Natuurlijker. Vloeiender. Helderder. Vrijer. Kleiner. Lichter. Niet doordat je daarnaar streeft maar doordat je het allemaal niet meer weet en niet meer hoeft te weten.

Als je niets meer weet heb je niets meer te doen. Niet-weten is maar wat doen, net als vroeger toen je nog niet beter wist. Heb je toch nog doelen en plannen dan hebben ze jou niet meer.

Keuzes maken zichzelf op hun eigen tijd. Je zoekt het uit, je gaat het aan – en hebt er vrede mee. Je wendt je af, je laat het gaan – en hebt er vrede mee. De vreemde vrede van niet-weten. Die niet bezit of wordt bezeten.

1.16. Elf misverstanden over innerlijke vrede

Over de vrede van spiritueel niet-weten bestaan veel misverstanden.

1. Dat je er letterlijk vredig van wordt.
2. Dat je er letterlijk rustig van wordt.
3. Dat je er letterlijk onverstoort van wordt.
4. Dat je er letterlijk onbewogen van wordt.
5. Dat je er letterlijk neutraal van wordt.
6. Dat je er letterlijk gelaten van wordt.
7. Dat je er letterlijk stil van wordt.
8. Dat je er letterlijk deemoedig van wordt.
9. Dat je er letterlijk gelukkig van wordt.
10. Dat je er letterlijk onthecht van wordt.
11. Dat je er letterlijk sterk van wordt.

Wie niet weet neemt niets meer letterlijk. Voor hem zijn woorden wijzen van spreken. Alleen dwazen gaan ermee aan de haal.

Voor niet-weten moet je alle letter-lijken achter je laten. Letterlijk. Deze ook.

1.17. Elf vormen van vrede zonder rede

De vrede van niet-weten is een vreemde vrede. Een paradoxale vrede. Waarin alle ruimte is voor onvrede. Waarin alle ruimte is voor wat dan ook. Zelfs voor ruimtegebrek, lachte de gek in z'n dwangbuis.

Alles wat je ooit hebt gehoord of gelezen over gemoedsrust kan je in niet-weten vergeten. Helemaal, radicaal – zet af die roze bril.

‘Laat je niets wijsmaken door die oude wijzen!’ zei Meester Linji, en iedereen geloofde hem. ‘Laat je niet gek maken door die oude gekken!’ zei de oude gek, en maakte iedereen gek. Dus hoe zit het nou?

De vreemde vrede van niet-weten is...

1. Geen vrede maar vrede hebben met je onvrede.
2. Geen rust maar vrede hebben met je onrust.
3. Geen onverstoorbaarheid maar vrede hebben met je verstoorbaarheid.
4. Geen onbewogenheid maar vrede hebben met je bewogenheid.
5. Geen neutraliteit maar vrede hebben met je partijdigheid.
6. Geen overgave maar vrede hebben met je verzet.
7. Geen gedachtestilte maar vrede hebben met je gedachtejacht.
8. Geen deemoed maar vrede hebben met je hoogmoed.
9. Geen gelukzaligheid maar vrede hebben met je stemmingen.
10. Geen onthechting maar vrede hebben met je gehechtheid.
11. Geen kracht maar vrede hebben met je zwakte.

‘Vreemderder en vreemderder’, zou Alice zeggen, maar we zijn hier niet in Wonderland. De rust van niet-weten is gewoon berusting.

Berusting laat zich niet forceren, ze komt vanzelf als je het allemaal niet meer weet. Als je je daar eindelijk bij hebt neergelegd, bedoel ik. Als je het eindelijk hebt opgegeven.

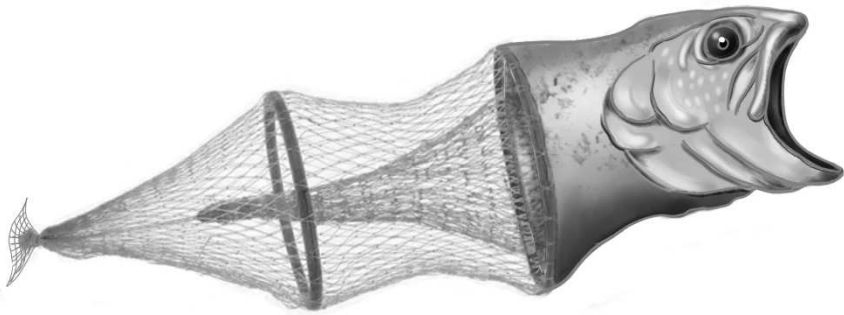
Als je eindelijk niet meer kan.

1.18. Gekke vrede of de vrede van een gek?

Wat hebben de misverstandenen over innerlijke vrede en de vormen van vrede zonder rede met elkaar gemeen? Het zijn er allebei 11.

Dat is geen toeval, 11 is het gekkengetal. Twee keer 11 is dubbelgek. Dubbelgek is tweeëntwintig – het kengetal van het begrip ‘catch 22’.

Een catch 22 is een ondenkbare situatie. Een toestand waar je wel in komt maar niet uit komt. Een dilemma, een vicieuze cirkel, een eindeloze regressie, een paradox, een tegenstrijdigheid. Een fuik in een fuik in je buik.

Een fuik in een fuik in je buik.

Catch 22 is een geweldige metafoor voor spirituele verlichting. Vlieg er niet in! Het is ook een geweldige metafoor voor niet-weten. Vlieg er eens uit!

In dit *Witboek niet-weten* is ieder meervoud van 11 ook een gekkengetal: 22, 33, 44... En ieder gekkengetal staat voor een catch. Je zal ze nog vaak tegenkomen, een keer of 33.

Catch-as-catch-can – het zou het motto van de weetniet kunnen zijn. Kan je een weetniet dan vangen met een motto? Ik dacht het niet. En wie wil vangen zit daarin gevangen. En wie zich niet wil laten vangen zit daar weer in gevangen.

Goede jacht.

1.19. De wet van weteloosheid

De een houdt van tellen, de ander van noemen. Weten is afgemeten logica. Niet-weten is leven in de paradox. Daar heersen andere wetten. Daar heerst de wet van weteloosheid.

De vreemde vrede van niet-weten is ongevoelig voor elk gevoel van onvrede, hoe groot ook. Ze kunnen gewoon naast elkaar bestaan. Op dezelfde plaats. Op dezelfde tijd. In dezelfde mens. Je snapt het niet!

Beter van niet. De enige manier om de onuitputtelijke vrede van niet-weten uit te putten is proberen het te snappen. Ik ben daar gek.

Niet-weten is ont-snappen. Ontsnappen aan het snappen.

1.20. Niet-weten is geen therapeutisch scepticisme

Scepticisme (zie 26 november) is methodische twijfel. Een leer die methodische twijfel voorschrijft heet een twijfelleer.

Aan de boom van het scepticisme hangen veel loten zonder poten en een daarvan is het therapeutisch scepticisme. Volgens deze antieke twijfelleer is het doel van de sceptische levenshouding ataraxie. Ataraxie is Grieks voor gemoedsrust, helderheid van geest.

De eerste westerse exponent van het therapeutisch scepticisme is, dacht ik, Pyrrho van Elis (360-275 voor Christus), die stelde dat ieder bewijs berust op onbewezen premissen. Ataraxie is te bereiken door in te zien dat wij niets kunnen weten. Dan komt het streven naar kennis en waarheid spontaan tot rust. Een pyrronistisch wijsgeer schort zijn oordeel op voor onbepaalde tijd. Zo'n consequent doorgevoerd uitstel heet in het Grieks *epoche*.

Wat ik nou zo gek vind aan het therapeutisch scepticisme is dat het zelf stijf staat van ideeën die kennelijk zijn vrijgesteld van kritisch onderzoek.

Om te beginnen is er het weten dat wij niets kunnen weten.

Is dat wel zo?

Dan is er het weten dat dit blote besef een voorspelbaar en wenselijk effect op onze gemoedstoestand zal hebben, namelijk gemoedsrust, en niet, bijvoorbeeld, angst, apathie, rusteloosheid, spanning, melancholie, neerslachtigheid, wanhoop, alles door elkaar of helemaal niets.

Is dat wel zo?

Dan is er het weten dat je pas een oordeel mag vellen als er een sluitend bewijs voor is.

Is dat wel zo?

Dan is er het weten dat wij meester zijn over ons lot en er zelf voor kunnen kiezen om ons diepgaand met het scepticisme bezig te houden om zodoende tot het gewenste besef te komen.

Is dat wel zo?

Ten slotte is er het geloof in de suprematie van de rede die ervoor zal zorgen dat wij onze huidige overtuigingen zonder meer overboord

zullen zetten en onze oordelen zonder meer zullen opschorten zodra we kennis hebben genomen van de onweerlegbare argumenten van het therapeutisch scepticisme.

Is dat wel zo?

Vijf aannames is niet gering als je bedenkt dat zelfs een zwaargewicht als de olifant genoeg heeft aan vier poten. Eerst bewijzen zou ik zeggen, maar zonder terug te vallen op onbewezen premissen, anders blijven we aan de gang.

En terwijl de therapeutisch sceptici massaal de handschoen opnemen en boek na boek vullen met ongehoorde redeneringen en verfijnde raadgevingen ga ik in alle rust een stukje schrijven.

Over een olifant zonder poten of over een leer zonder leerstellingen of zo.

Daar word ik nou rustig van.

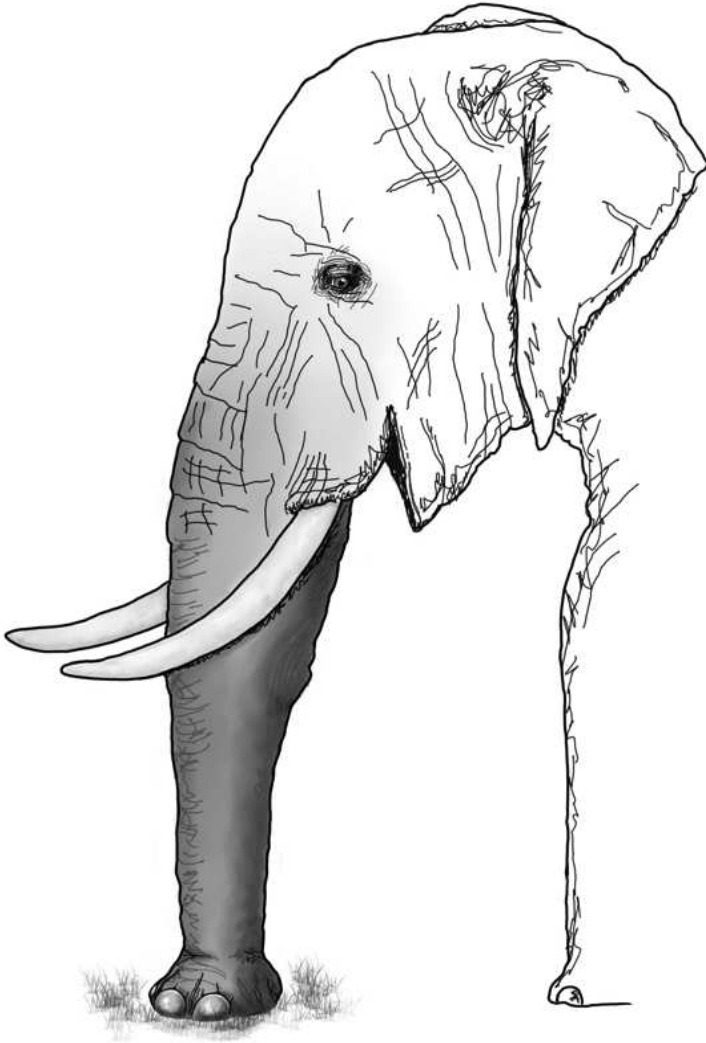
1.21. Voor iedereen die er een zwaar hoofd in heeft

‘Wat is weten?’

‘Een poot om op te staan.’

‘Wat is niet-weten?’

‘Een slurf.’

Een poot om op te staan.

1.22. Voor niet-weten moet je bij jezelf wezen

Spiritualiteit – als je de leraren en de literatuur mag geloven word je er een modelmens van die een modelleven leidt. Een meester, een heilige, een god. De vleesgeworden waarheid.

Dan ben je voorgoed ontwaakt, immer mindful. Een waakvlam die nooit oplaait of uitwaait. Onverstoorbaar, onkreukbaar, onthecht. Gelukkig, euforisch, extatisch.

Spiritualiteit, man, dat is het einde van het lijden. Het einde van het lijden is nirwana. Nirwana is de hemel op aarde.

Ja, dat zou je wel willen, hè? Pas dan maar op.

Voor de hemel op aarde moet je bij een goeroe wezen. Nou, dan weet je het wel. Voor je het weet ben jij er voor de goeroe.

Voor het nirwana moet je bij een boeddha wezen. Nou, dan weet je het wel. Voor je het weet ben jij er voor de boeddha.

Voor meesterschap moet je bij een leraar wezen. Nou, dan weet je het wel. Voor je het weet ben jij er voor de leraar.

Voor God moet je bij een priester wezen. Nou, dan weet je het wel. Voor je het weet ben jij er voor de priester.

Voor je het weet ben jij er voor de leer. Voor je het weet ben jij er voor je leerlingen. En voor je het weet zijn je leerlingen er voor jou.

Dát is wat je dan doorgeeft, van generatie op generatie. Een rechtstreekse overdracht buiten de geschriften om. Van ego op ego.

De leraar is de kaars en jij bent de mot. De vraag is nu: ben ik ook zo'n kaars? Bij wie mot je voor niet-weten wezen?

Voor niet-weten mot je bij jezelf wezen. Bij jezelf blijven. Tot jezelf komen. Naar jezelf terugkeren. Wie of wat of waar dat ook mag wezen.

Dat maakt je dan trouwens geen donder meer uit. En dat het je dan geen donder meer uitmaakt wie of wat of waar je bent, is een ander woord voor niet-weten.

1.23. Hoe heet het – de bodemloze bucket van Samuel Beckett

Want niets weten is niets, niets willen weten is evenmin iets, maar niets kunnen weten, weten niets te kunnen weten, zo treedt de vrede binnen in de ziel.

(Samuel Beckett)

Een sluier die verscheurd moet worden

Samuel Beckett is de 20e-eeuwse auteur van ontstellende toneelstukken als *Wachten op Godot* en dito boeken als de trilogie *Molloy*, *Malone sterft* en *Naamloos*.

Het komt mij voor dat Beckett op zijn eigen onnavolgbare manier schrijft vanuit dezelfde vervreemding en verbijstering die bij mij op 49-jarige leeftijd uitmondde in een mateloos niet-weten.

In 1937, op 32-jarige leeftijd, helemaal aan het begin van zijn carrière, schrijft Samuel Beckett in een brief:

‘Het wordt voor mij werkelijk steeds moeilijker, en zinlozer ook, om fatsoenlijk Engels te schrijven. En steeds meer komt mijn taal me voor als een sluier die verscheurd moet worden om de daarachter liggende dingen (of het daarachter liggende niets) te bereiken. Grammatica en stijl. Ze lijken me net zo aftands geworden als een biedermeier badpak of de onverstoorbaarheid van een gentleman. Een vermomming.

Hopelijk komt er een tijd, en godzijdank is die in zekere kringen al gekomen, waarin de taal juist daar het beste wordt gebruikt, waar ze flink wordt misbruikt. Aangezien wij haar niet op slag kunnen uitschakelen, dienen we in ieder geval niets na te laten dat haar in diskrediet kan brengen. Het ene gat na het andere boren, tot wat zich achter haar verschuilt, iets dan wel niets, begint door te sijpelen – ik kan me voor de tegenwoordige schrijver geen verhevener doel voorstellen.’

(Bzzlletin 193, p35)

In 1961, als 55-jarige, schrijft Beckett een monoloog zonder interpunctie, *Comment c’est*. Aan het eind daarvan noemt de ik-figuur zijn relaas een...

‘niet te kwalificeren gemompel waarvan hier eindelijk de laatste flarden de allerlaatste in de vertrouwde vorm van vragen die ik me stellen zou en van antwoorden die ik me geven zou hoe onwaarschijnlijk dat ook mag lijken mag laatste flarden allerlaatste als het hijgen ophoudt laatste gemompel allerlaatste hoe vreemd dat ook lijken mag

of dat alles dat alles ja of dat alles niet hoe zal ik het zeggen geen antwoord of dat alles niet onwaar is ja

al die berekeningen je verklaringen ja het hele verhaal van het begin tot het eind ja volkomen onwaar ja

dat is anders gebeurd ja heel anders ja maar hoe geen antwoord hoe is het dan gebeurd geen antwoord wat is er dan gebeurd geen antwoord WAT IS ER DAN GEBEURD gebrul goed’

(Hoe het is, De Bezige Bij 1968, pagina 187)

Wanneer we Beckett’s brief uit 1937 als een intentieverklaring van zijn kunstenaarschap opvatten, rijst de vraag of hij er inderdaad in geslaagd is de taalsluiert te verscheuren, en zo ja, wat hij erachter heeft aangetroffen.

Voor een antwoord gaan we te rade bij de laatste tekst die Beckett ruim een halve eeuw later (in 1988) op 83-jarige leeftijd op schrift zal stellen, zowel in het Frans als in het Engels, getiteld *Comment dire* en *What is the word*, door mij vertaald als *Hoe heet het*.

‘Waanzin’, verklaart de meesterstamelaar aan het eind van deze tekst aan het eind van zijn Latijn aan het eind van zijn leven, ‘om ver weg daarginds een glimp op te schijnen willen vangen van wat nauwelijks... wat... hoe heet het... hoe heet het.’

Hoe heet het

waanzin...

waanzin om te...

om te...

hoe heet het...

waanzin om hieruit...

al dit...

waanzin om uit dit alles...

gegeven...

waanzin om gegeven dit alles...
gezien...
waanzin om gezien dit alles...
dit...
hoe heet het...
dit dit...
dit dit hier...
al dit dit hier...
waanzin om gegeven dit alles...
gezien...
waanzin om gezien dit dit alles hier...
om te...
hoe heet het...
zien...
een glimp opvangen...
op schijnen te vangen...
op te schijnen willen vangen...
waanzin om een glimp op te schijnen willen vangen...
van wat...
hoe zeg je dat nou...
en waar...
waanzin om een glimp op te schijnen willen vangen van wat en waar...
waar...
hoe heet het...
daar...
daarginds...
daar daarginds...
ver weg...
ver weg helemaal daarginds...
ver weg helemaal daarginds nauwelijks...
wat...
hoe heet het...
gezien dit alles...
al dit dit...
al dit dit hier...
waanzin om te zien wat...
een glimp opvangen...
op schijnen te vangen...
op te schijnen willen vangen...

ver weg helemaal daarginds van wat nauwelijks...
waanzin om ver weg daarginds een glimp op te schijnen willen vangen
van wat nauwelijks...

wat...

hoe heet het...

hoe heet het

(*Comment dire / What is the word*, Samuel Beckett, Bzzlletin 193, vertaling: Hans van Dam)

Samuel Beckett.

Een mateloos niet-weten

Of het werkelijk waanzin was om een glimp op te willen vangen van hoe-heet-het durf ik niet te zeggen. Wat mij verbaast is dit: waarom ging de grote Ierse absurdist er (voor zover ik kan nagaan) zijn hele leven van uit dat zijn speurtocht hem iets dan wel het niets zou opleveren?

Was hij ondanks alles nog steeds betoverd door de taal met haar overwegend tweewaardige logica – waar of onwaar, dwaas of wijs, iets of niets? Waarom geen iets of niets of iets-en-niets of iets-noch-niets bijvoorbeeld, om er eens een vierwaardige logica tegenaan te gooien?

Ach, dat zou hem niets geholpen hebben. Logica blijft logica, hoe waardig ook. Het alternatief bevindt zich buiten de logica en is zo mogelijk nog onvoorstelbaarder, nog onbeschrijflijker dan Beckett's *Hoe heet het*.

Ik doel op een mateloos niet-weten. Totale agnose. Waarin de verbijstering niet blijft kwellen en ook niet tot een oplossing komt maar tot een climax.

En in dat toppunt, bij gebrek aan fluctuaties, tot rust. Een zielenrust in het oog van de verbijstering zelf. Paradoxale vrede in een grenzenloos niemandsland zonder wegwijzer of weg, poortwachter of poort.

In een mateloos niet-weten dienen de gaten die je in de taal boort – of de taal in jou – niet om ‘iets’ of ‘niets’ of ‘iets en niets’ of ‘iets noch niets’ of welk ‘weten’ of ‘niet-weten’, hoe ‘gematigd’ of ‘mateloos’ ook, naar binnen te laten sijpelen.

Ze dienen om al je gedachten, begrippen, duidingen, antwoorden en vragen onophoudelijk weg te laten sijpelen. Als vanzelf. Zonder uitzondering. Deze ook.

Ik kan me voor de tegenwoordige schrijver geen mooier tijdverdrijf voorstellen.

1.24. Niet-weten is je Waterloo

‘Wat is weten?’

‘Van zinkend schip naar zinkend schip.’

‘Wat is niet-weten?’

‘Verzuipen.’

1.25. De plaats van niet-weten – elf tips van een gesluierde

Dit is de plaats...

1. Waar verdeeldheid is verdwenen en eenheid is doorzien.
2. Waar verschillen zijn verdwenen en gelijkheid is doorzien.
3. Waar twijfel is verdwenen en zekerheid is doorzien.
4. Waar illusies zijn verdwenen en de werkelijkheid is doorzien.
5. Waar de leerling is verdwenen en de meester is doorzien.
6. Waar gehechtheid is verdwenen en onthechting is doorzien.
7. Waar het ego is verdwenen en het zelf is doorzien.
8. Waar het duister is verdwenen en verlichting is doorzien.
9. Waar de tijd is verdwenen en het heden is doorzien.
10. Waar het doel is verdwenen en de weg is doorzien.
11. Waar het weten is vergeten en niet-weten is gezien.

Dit was de plaats...

1.26. Woordenboek niet-weten: ‘En dat ook niet!’

Toen ik net tot niet-weten was gekomen, kon ik alleen maar stamelen: ‘En dat ook niet! En dat ook niet! En dat ook niet!’

Dit in reactie op gedachten die tevergeefs kaas probeerden te maken van wat ik destijds zelfs geen niet-weten wist te noemen, maar wat neerkomt op gehakt maken van je gedachten, ook die over niet-weten.

Die term, niet-weten, heb ik pas later ontdekt, toen ik in de literatuur dook op zoek naar mensen die iets soortgelijks hadden meegemaakt. Als ik hem al eerder onder ogen heb gehad was ik er niet ontvankelijk voor.

Jaren ben ik bezig geweest om woorden en uitdrukkingen te verzinnen en aan elkaar te rijgen tot iets dat enigszins op proza lijkt. De proza van het stamelen, de proza van het herroepen, de proza van het sprekend niet spreken over denkend niet denken – de proza van agnose.

Tegenwoordig kijk ik vol verbazing terug op die begintijd. Een woordenlijst heb ik sinds ik hem heb niet meer nodig en de metaforen fladderen ’s zomers en ’s winters als vlinders door de dwaaltuin van mijn geest.

Makkelijke woorden, moeilijke woorden, lovende, neutrale, schertsende of spottende – net wat de situatie vraagt. Het zijn ook allang geen losse woorden meer maar hele woordvelden, sjablonen, formules, denkwijzen.

Al die woorden en uitdrukkingen – ei ei, Spielerei.

Holle klanken voor een lege leer.

Condensstrepen in de lucht.

Woorden in de wind.

Wervelingen van een hemelskind.

Zondagskindjes van een zwerveling.

Weg ermee, en weg ook met het ‘weg ermee’.

Voor niet-weten heb je geen speciale woorden nodig.

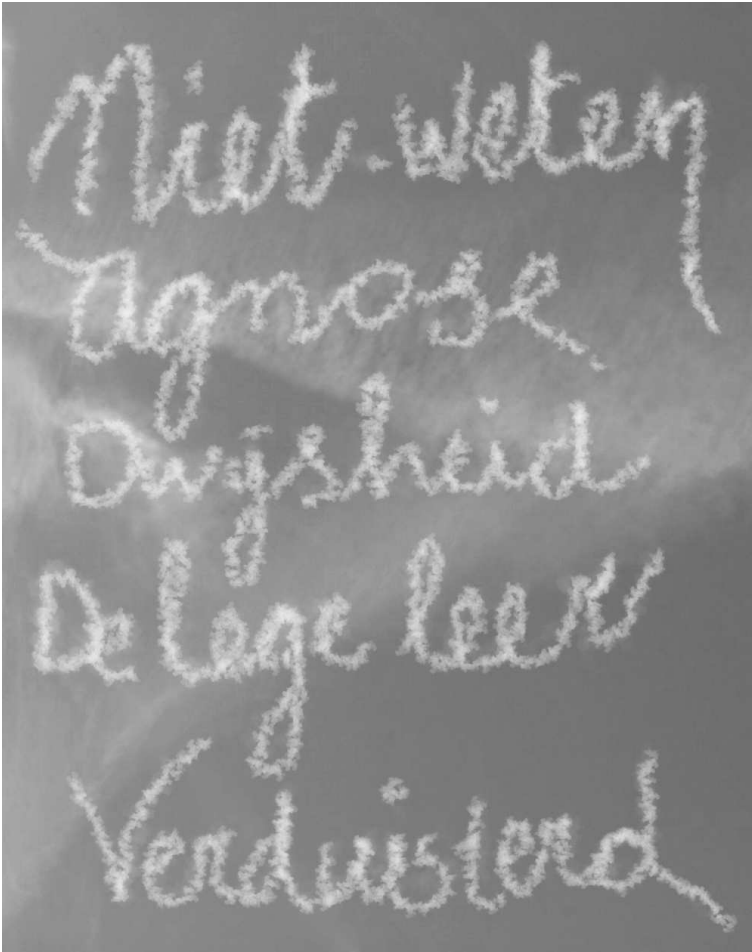
Niet-weten is het hoofd bieden aan je woorden.

De woorden de woorden laten.

Er niet mee aan de haal gaan.

Ze niet met jou aan de haal laten gaan.

Deze woorden ook niet.

Woorden in de wind.

1.27. De mantra van niet-weten

Niet-weten – als het je overkomt weet je niet wat je overkomt. Het neemt je hele denken over, of je wil of niet. Niet alleen het levensbeschouwelijke denken maar ook het denken van alledag en daarmee het leven van alledag.

Of het nou over liefde gaat of over lijden, over leven of sterven, goden of duivels, worden of zijn, vasthouden of loslaten, zingeving of zinloosheid, fundamentalisme of twijfel – overal dringt het niet-weten in door.

Het afgelopen decennium heb ik over al deze onderwerpen geschreven vanuit het perspectief van agnose. Zonder perspectief dus. Dat heeft duizenden dwaalteksten opgeleverd, die je terug kan vinden in de Agnosereeks.

Hoewel niet-weten precies even gevarieerd, betoverend, raadselachtig en overweldigend is als het leven zelf, zijn teksten over niet-weten dat niet.

Dwaalteksten zijn even repetitief als het leven zelf.

Even repetitief als eten, drinken, plassen, poepen, slapen, denken, voelen, lachen, huilen, spreken en zwijgen.

Even repetitief als het kloppen van je hart.

Ze komen allemaal op hetzelfde neer.

Ik weet het niet

Ik weet het niet

Ik weet het niet

Een simpel lied – de mantra van niet-weten.

En internationaal, universumtaal.

In het Sanskriet:

ik weet het niet

In het Grieks:

ΦΚ WΣΣΤ ΗΣΤ ΠΦΣΤ

In het Cyrillisch:

Ік щээт иэт піэт

In het Chinees:

𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎

In het Japans:

𠄎𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎 𠄎𠄎𠄎𠄎

Je ziet, de mantra van niet-weten is maar vier woorden lang. Iedereen kent hem, jij ook.

Dat je het niet weet is een van de eerste dingen die je leert zeggen, aanvankelijk nog in telegramstijl: ‘Kwenie.’

Het is een van de eerste dingen die je leert verbloemen.

1.28. Niet-weten als lege canon

Teksten over niet-weten gaan nergens over, deze ook niet. Daarom is iedere dwaaltekst er een teveel.

Een mooi woord voor teveel is 'redundant'. Iets heet redundant als het best gemist kan worden. Zo kan het woord 'redundant' best gemist worden.

Zo kan deze tekst ook best gemist worden. Zo kunnen al mijn teksten best gemist worden. Zo kan hun schrijver ook best gemist worden. Ik heb hem tenminste nog geen dag gemist sinds hij, zoals alles, zijn contouren verloor in de mist van niet-weten.

Over niet-weten valt niets stelligs te zeggen, bevestigend noch ontkennend. Niet-weten is ont-stellend. Vandaar dat het geen essentiële teksten kent. Alle dwaalteksten, hoe puntig of wollig ook, zijn (uiteindelijk) overbodig. Het enige wat ze doen is het loslaten vastleggen en dat meteen weer loslaten.

Zou je het niet-weten canoniseren dan kreeg je een lege canon. Dat is niet zo best voor een schrijver over niet-weten. Aan de andere kant, zonder taal gaat het ook niet. Spreektaal, beeldtaal, programmeertaal, dierentaal, lichaamstaal, orakeltaal, wartaal – ik bedien me van allemaal, zo vertel ik mijn laatste verhaal.

1.29. Niet-weten als leeg kanon

Niet-weten is een leeg kanon. Ik laad het met losse flodders en schiet er saluutschoten mee af. Ze klinken allemaal hetzelfde:

Boem!

Boem!

Boem!

Een simpele beat, de canon van niet-weten. Intergalactisch, het ritme van de kosmos.

In het Sanskriet:

ḄḄḄ!

In het Grieks:

ḄḄḄ!

In het Cyrillisch:

ḄḄḄ!

In het Chinees:

ḄḄḄ!

In het Japans:

ḄḄḄ!

Zo slaat het hart van niet-weten: boem, boem, boem, ad libitum.

Met een knal eindigt iedere pretentie iets te weten – al was het maar van niet-weten.

1.30. Niet-weten als oneindige lus

De laatste episode van het verhaal dat Hans van Dam heet is een doorlopend verhaal over het verhaal dat niet-weten heet. Wat helemaal geen verhaal is maar het einde van alle verhalen, groot en klein.

Wat gewoon het volgende verhaal is, en wat doe je eraan. Een verhaal dat helemaal niet doorloopt maar steeds opnieuw doodloopt. Een verhaal dat steeds opnieuw begint.

Niet-weten is een oneindige lus, een fractaal, een perpetuum mobile, een gemaal. Draaiend als een derwisj om zijn eigen as. Herrijzend als een vogel uit zijn eigen as. Net als het denken zelf. Dat ook al niet van ophouden weet. Dat ook al nergens heen gaat.

Vandaar misschien dat het vertellen van laatste verhalen nooit ophoudt. Er is zelfs een woord voor, wist je dat? Endisme (zie 23 november) is de al te menselijke neiging om het laatste verhaal over iets te willen vertellen en daarmee de concurrentie voorgoed de mond te snoeren.

Endisme behoort tot dezelfde categorie als eschatologie, de leer van de laatste dingen of het einde der tijden. Vooral religies bedienen zich ervan. 'Het einde is nabij! Bij ons ben je buutvrij!' Ook een manier om de concurrentie af te troeven.

Leer mij de eschatologen kennen. Leer mij de mensen kennen. Leer mij mezelf kennen.

Leer mij de woorden kennen. Leer mij het denken kennen. Leer mij niet-weten kennen.

Beter nog: leer mij maar niets meer.

Leer mij maar iets af.

1.31. Wat er achter niet-weten zit

Omdat de geest van niet-weten te vergelijken is met een onbeschreven blad is het vraagteken afgewerkt met onbeschreven bladstaal, zei ik op 13 januari, en vroeg wat je ziet als je er doorheen kijkt.

Heb je het inmiddels geraden? Nee? Geen probleem, ik zal het je laten zien.

Hier heb je het onmogelijke vraagteken nog een keer:

Als je de naden uitvergroot zie je dit:

Bij nader inzien blijkt het onmogelijke vraagteken een mozaïek van veelhoeken te zijn:

Je kan ze zo rangschikken als je wil:

Er is helemaal geen onmogelijk vraagteken, dat is een illusie van het oog.

Zoals het oog een illusie van de geest is.

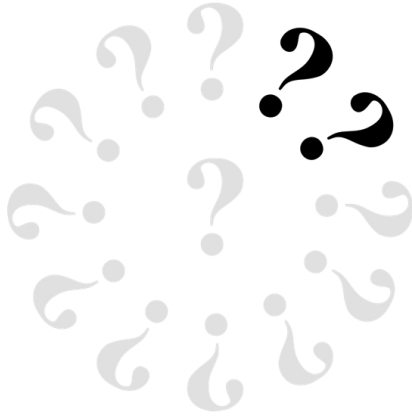
Zoals de geest een illusie van de eh...

BOEM!

Iedere pretentie iets of niets te weten eindigt met een knal.

Of wist je dat al?

Februari

2.1. Definities niet-weten

1. Niet-weten is overal thuis zijn.
2. Niet-weten is nergens thuis zijn.
3. Niet-weten is vervreemding.
4. Niet-weten is thuiskomen in den vreemde.
5. Niet-weten is vreemdgaan in het bekende.
6. Niet-weten is vreemd eigen.
7. Niet-weten is sterven aan het bekende.
8. Niet-weten is sterven aan het onbekende.
9. Niet-weten is levend sterven.
10. Niet-weten is stervend leven.
11. Niet-weten is voor de bijl gaan.
12. Niet-weten is opleven.
13. Niet-weten is leven in de paradox.
14. Niet-weten is leven in onduidelijkheid, dubbelzinnigheid en tegenspraak.
15. Niet-weten is geen trancetoestand.
16. Niet-weten is geen verruimd bewustzijn.
17. Niet-weten is geen vernauwd bewustzijn.
18. Niet-weten is geen mystieke eenheidservaring of een ander soort piekervaring.
19. Niet-weten is geen ervaring en ervaringen van niet-weten zijn geen niet-weten.
20. Niet-weten is geen verheerlijking van het gevoel boven het verstand.
21. Niet-weten is vrede sluiten met je onvrede.
22. Niet-weten is rustig blijven onder je onrust.
23. Niet-weten is mediteren zonder mediteren.

24. Niet-weten is nooit mediteren en nooit niet mediteren.
25. Niet-weten is geen praktijk en oefeningen in niet-weten zijn geen niet-weten.
26. Niet-weten is geen identiteit.
27. Niet-weten is geen anonimiteit.
28. Niet-weten is het einde van iedere vereenzelving, ook met niet-vereenzelvigen.

En voor het geval je dit in een schrikkeljaar leest:

29. Niet-weten is het einde van je zonden en je deugden.